

Доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри мистецьких дисциплін,
Заслужений працівник культури України, Заслужений діяч мистецтв України,
Член Національної всеукраїнської музичної спілки, Національної спілки кобзарів України,
Національної спілки театральних діячів, Почесний діяч Єврейської ради України,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: vasiutainna10@gmail.com

СУЧАСНЕ БОГОСЛУЖБОВО-ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО НІМЕЧЧИНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Мета статті. Ознайомлення з особливостями сучасного богослужбово-хорового мистецтва Німеччини на прикладі хору римо-католицької церкви Святої Марії міста Вольнцах (округ Пфаффенгофен на Ільмі, Баварія).

Методологія. У статті використано наступні методи дослідження: хормейстерський аналіз, педагогічний аналіз, інтерв'ювання діячів богослужбово-хорової культури м. Вольнцах.

Наукова новизна. Вперше введено до наукового обігу імена видатних діячів сучасної богослужбово-хорової культури Баварії – Астрід Елендер, Рудольфа Фішера, Моніки Чушке та проаналізовано репертуар хору римо-католицької церкви Святої Марії міста Вольнцах. Подано педагогічний аналіз курсів підвищення кваліфікації для канторів церковних хорів (*Kantorengesang im Gottendinst* – Кантор співає на Божій Службі) і підкреслено їх роль у професіоналізації богослужбово-хорового мистецтва краю. Підтверджено можливість використання матеріалів публікації у викладанні навчальної дисципліни «Історія світової музики» для студентів спеціальності 025 Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Висновки. Аналіз сучасного богослужбово-хорового мистецтва Німеччини з позицій музичної регіоніки (на прикладі хору римо-католицької церкви Святої Марії м. Вольнцах) дозволяє підсумувати наступне: 1. Богослужбово-хорове мистецтво посідає чільне місце в сучасній музично-виконавській культурі Баварії; 2. Церковний спів консолідує місцеві виконавські ресурси для реалізації високохудожніх творів світової хорової спадщини; 3. Діяльність хору римо-католицької церкви Святої Марії м. Вольнцах базується на посиленій увазі до організації репетиційної роботи, фахової підготовки співаків та підвищення їх кваліфікації. Зокрема, цьому сприяє проведення Єпархіальним управлінням щорічних літніх зібрань «*Kantoren gesang im Gottesdienst*» (Кантор співає на Службі Божій) в м. Регенсбург.

У статті розглянуто особливості сучасного богослужбово-хорового мистецтва Німеччини на прикладі хору римо-католицької церкви Святої Марії міста Вольнцах (округ Пфаффенгофен на Ільмі, Баварія). В основу дослідження покладено хормейстерський та педагогічний аналіз, за допомогою яких осмислено формування виконавського репертуару колективу, організацію репетиційної роботи, підвищення кваліфікації канторів. Наголошено, що музична регіоніка здійснює позитивний вплив на становлення міжнародного мистецтвознавчого дискурсу, зокрема сприяє поглибленому вивченню сучасного богослужбово-хорового мистецтва Баварії і дозволяє провести паралелі з Чернігівським краєм.

Ключові слова: богослужбово-хорове мистецтво, Німеччина, музична регіоніка, меса, канторський спів, церковний хор.

Постановка проблеми. Історичні й теоретичні контенти мистецької регіоніки сучасного етапу вітчизняного культуротворення, що охоплюють різні сфери культурології та мистецтвознавства, здійснюють суттєвий вплив на перебіг духовних процесів українського суспільства. А суворі реалії державотворення на тлі тривалої повномасштабної російської військової агресії проти суверенної України лише загострили процеси національно-культурної ідентифікації. У цьому контексті, регіональний напрям мистецтвознавства акцентує нашу увагу на різних аспектах історії культурного розвитку краю, зокрема Чернігівщини. Він сприяє усвідомленню цілісності національно-культурного та

національно-історичного духовного простору в аспекті міждержавної взаємодії, приміром, України і Федеративної Республіки Німеччини.

Актуальність роботи. Поглиблене вивчення особливостей функціонування вокально-хорового мистецтва м. Вольнцах, що входить до складу земельного округу Пфаффенгофен на Ільмі та м. Регенсбурга, які історично і територіально належать Баварії (Der Freistaats Bayern) у складі сучасної Федеративної Республіки Німеччини (ФРН), становить для нас інтерес в наступних змістовних контекстах [6]. По-перше, тематичне поглиблення наукових контактів на рівні Баварського і Чернігово-Сіверського регіонів розширює можливості щодо отримання додаткової інформації зі сфери мистецтва. У свою чергу, це становить обопільний інтерес і торкається вельми чутливих сфер богослужбово-хорового мистецтва та особливостей виховання в хорі. По-друге, поглиблення міжрегіональної культурної взаємодії формує в суспільній свідомості інший рівень «духу епохи» в аспекті демократичних процесів європейського співтовариства. Тобто, наукове осягнення європейського часопростору в міжрегіональному вимірі розширює і поглиблює наше уявлення про спільні духовні цінності початку третього тисячоліття [1]. По-третє, аналіз різних аспектів музичного життя в контексті регіональних культурно-історичних традицій сприятиме подальшому ствердженню перевірених часом форм і методів мистецької освіти та естетичного виховання [3].

По-четверте, сучасні напрацювання в культурній сфері міжрегіональної взаємодії акцентують нашу увагу до подальших узагальнень на практичному і теоретичному рівнях [1; 2]. Приміром, багаторічна співпраця між містами-партнерами Чернігів (Україна) і Меммінген (Німеччина, Баварія) має у своєму активі суттєві досягнення в різних сферах освіти, музичної культури тощо. По-п'яте, розглядаючи музичне життя на рівні одного з Баварських регіонів ми виходимо з того, що богослужбово-хорове мистецтво Німеччини спирається у своїй основі на історично сформовану музично-виконавську традицію, професійні засади якої глибоко закорінені в церковно-співацькій практиці та різних формах світського вокально-хорового музикування. Під цим кутом зору сучасне хорове життя Баварії виглядає як цілісне культурно-історичне явище, усі елементи якого тісно пов'язані між собою і системно впливають на його подальший розвиток. Нарешті, останнє. Підписання Угоди про співпрацю між Національним університетом «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка й Українським Вільним Університетом (м. Мюнхен) підносить мистецтвознавчий контекст наукових досліджень на рівень інституцій, що мають не лише європейський досвід мистецької освіти, а й високий авторитет у галузі гуманітарної науки як в історичному, так і сучасному вимірах. Спільне наповнення змісту Угоди конкретними практичними заходами, з одного боку, живитиме духовне коріння, що поєднує високошановану в Україні інституцію Українського вільного Університету, а з іншого – дозволить нам розширити та реалізовувати спільні культурно-мистецькі проекти академічної спільноти Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка, зокрема у композиторській творчості, хоровому та оркестровому виконавстві, науково-дослідній роботі професорсько-викладацького складу та студентів обох навчальних закладів з урахуванням вищезгаданих позицій музичної регіоніки. Таким чином, актуальність теми наближає до розкриття завдань дослідження – характеристики творчої діяльності церковного хору римо-католицької церкви м. Вольнцах (земельний округ Пфаффенгофен на Ільмі) та особливостей проведення курсів підвищення кваліфікації для канторів церковних хорів (Kantorengesang im Gottendinst – Кантор співає на Божій Службі) за сприяння Регенсбургської Єпархії [7].

Мета статті. Ознайомлення з особливостями сучасного богослужбово-хорового мистецтва Німеччини на прикладі хору римо-католицької церкви Святої Марії міста Вольнцах (округ Пфаффенгофен на Ільмі, Баварія).

Методологія. У статті використано наступні методи дослідження: хормейстерський аналіз, педагогічний аналіз, інтерв'ювання діячів богослужбово-хорової культури м. Вольнцах.

Наукова новизна. Вперше введено до наукового обігу імена видатних діячів сучасної богослужбово-хорової культури Баварії – Астрід Елендер, Рудольфа Фішера, Моніки Чушке та проаналізовано репертуар хору римо-католицької церкви Святої Марії міста Вольнцах. Подано педагогічний аналіз курсів підвищення кваліфікації для канторів церковних хорів (Kantorengesang im Gottendinst – Кантор співає на Божій Службі) і підкреслено їх роль у професіоналізації богослужбово-хорового мистецтва краю. Підтверджено можливість використання матеріалів публікації у викладанні навчальної дисципліни «Історія світової музики» для студентів спеціальності 025 Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Результати дослідження. Керівником хору римо-католицької церкви Святої Марії м. Вольнцах є досвідчена хормейстерка пані Астрід Елендер, яка спеціалізується на вивченні григоріанського хоралу та класичної хорової музики. Як мисткиня, вона поділяє думку про те, що практичні потреби церковного життя як у минулому, так і сьогодні стимулюють розвиток богослужбово-хорового мистецтва. До того ж постійне ускладнення композиторського письма у месях Й. С. Баха, Г. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Ф. Шуберта та інших посилює вимоги до підготовки церковних співаків. Як зауважує пані А. Елендер, внутрішні переживання композитора, його творчості задуми і плани, композиційні рішення значною мірою залежать від рівня виконавської культури церковного хору та його здатності щодо реалізації ідейно-художнього змісту твору.

Предметом постійної уваги хормейстерки є проблема підбору співаків, що має суттєвий вплив на збалансоване вокально-хорове виконання. Хор костелу Святої Марії є мішаним за своїм складом

(сопрано, альти, тенори, басы), що дозволяє виконувати твори світової вокально-хорової літератури. Фаховий рівень співаків хору ґрунтується: на добре поставленій шкільній музичній освіті; постійній участі в проведенні церковної служби; регулярній репетиційній роботі хору (репетиції колективу проводяться з 19:30 до 21:30 двічі на тиждень); регулярній участі у різноманітних хорових заходах (концерти, дні хорового співу тощо); широкому використанні різних форм ансамблевого виконання та інструментального супроводу (органний, камерно-інструментальний: струнний квартет, квартет духових (труба, тромбон, кларнет, труба), дуети: (орган – флейта, орган – скрипка, орган – соло сопрано, тенора або баса).

За нашими спостереженнями, репертуар колективу налічує біля 28 хорових творів великої форми. Зокрема, це меси уже згаданих нами видатних композиторів, а також менш відомих авторів – Ф. Х. Грубера, А. Піглера, К. Брюгемана, К. Пембауера та інших. Показовим є те, що репертуар колективу репрезентує різні європейські композиторські школи хорового співу. У цьому аспекті на особливу увагу заслуговує *Messe brève* французького композитора Лео Деліба [5].

У широкому світі Л. Деліб більше відомий своїми творами для музичного театру. Зокрема його опера «Лакме», балети «Коппелія», «Сільвія» є надзвичайно репертуарними дотепер [4]. Те, що *Messe brève* відповідає найвищим музично-виконавським вимогам сьогодення, переконливо доводять наступні факти її сучасного мистецького побутування. Наведемо лише декілька з них. Так, 2009 року у Стокгольмі проходив 35 Конгрес Міжнародного хорового союзу *Pueri Cantores*. Шведський музичний комітет поставив собі за мету виконати месу на латиській текст (*Messe Ordinarium*), яку могли б виконати 4000 співаків, що приїхали на зустріч. На думку Президента хорового Конгресу, директорки організаційного комітету пані Анні-Марії Хедін, твір для спільного виконання мав відповідати наступним вимогам:

- демонструвати відповідність класичним традиціям латиномовної богослужбової практики;
- втілювати радість і глибокі переживання під час молитви;
- мати у своєму складі традиційні частини меси, зокрема *Kyrie eleison*, *Gloria*, *Sanctus*, *Agnus Dei*.

Тож, *Messe brève* Л. Деліба найкраще відповідала вищезазначеним критеріям хорового виконання.

Варто сказати декілька слів і щодо історії написання цього твору. Перший варіант композитор написав для жіночого хору 1867 року. Використовуючи надзвичайно лаконічні, логічно обґрунтовані засоби музичної виразності, Л. Деліб досягає максимального психологічного заглиблення у зміст молитовного тексту. Сучасне мистецтво яскраво засвідчує вірність обраної композитором стратегії творчого втілення. Підтвердженням цьому є й постійне виконання *Messe brève* Л. Деліба під час проведення щорічних Днів хорового співу.

Також зазначимо, що при кожному єпархіальному управлінні римо-католицької церкви в Німеччині існує спеціальна служба (*Bischöfliches Amt für Kirchenmusik*), до обов'язків якої входить організація богослужбово-хорових зустрічей. Для таких подій також обираються музичні твори, які мають широкі («гнучкі») можливості для масового виконання. *Messe brève* Лео Деліба неодноразово виконувалася в Баварії під час єпархіальних днів хорового співу. У цьому сенсі варто наголосити не лише на хорознавчому аналізі цього твору, а й педагогічному контексті.

Так, хормейстерам-практикам добре відома проблема адаптації того чи іншого твору до виконавських можливостей конкретного колективу. *Messe brève* Л. Деліба можливо виконувати у різних варіантах аранжувань, а саме дво-три-чотириголосим дитячим або мішаним складом. Єдина вимога, яка ставиться службою церковної музики перед аранжувальником – це уникнення високої теситури у кожній хоровій партії та відстані між голосами понад октаву. Це відповідає ustalеним традиціям плавного голосоведення («діапазонний медіум») і сприяє злагодженому звучанню хору без зайвої голосової напруги.

Приміром, поточні курси для канторів церковних хорів передбачали доволі цікаву програму. Тут необхідно зробити відповідне термінологічне уточнення. У співацькій традиції краю слово «кантор» зазвичай вживалося для характеристики провідного співака церковного хору. Сучасна хорова практика внесла свої корективи й розширила застосування цього поняття як до органіста, так і до хормейстера, оскільки вони дуже часто поєднують виконавські функції кантора.

Окрім пастирського слова та хорового співу, літургійна композиція католицької традиції широко використовує сольний канторський спів. Саме у сольній партії кантора часто стверджується головна думка, яка, як правило, далі наголошується загальним хоровим звучанням (*Tutti*), або стає певним антифоном пасторському слову. Тобто, сольне звучання канторського співу з його гнучкими виражальними можливостями є надзвичайно важливим для кожного богослужіння й обов'язковим під час виконання псалмів та антифонів. Спів кантора не лише динамізує церковну службу, а й стає важливим елементом безпосереднього зв'язку з парафіянами. Можна навіть виокремити декілька компонентів церковної служби, яка має глибоко продуманий і словесно обґрунтований діалогічний характер: слово пастора ніби перетікає в хоровий та канторський спів і доповнюється постійними репліками молитовної громади. Саме таке розуміння ролі канторського співу в обрядовій практиці зумовлюють загальну програму, яку запропоновано організаторами курсу підвищення кваліфікації «Кантор співає на Службі Божій» [7].

Наші безпосередні спостереження за проведенням курсів дозволяють дещо узагальнити з педагогічної точки зору, а саме:

- проведення цих заходів базується на поєднанні теорії і практики канторського співу;
- важливим є психологічний фон, який супроводжує кожне заняття, мотивує піднесеність і радість;
- оскільки мистецтво канторів бере свої витoki у багатовіковій церковній традиції, значна увага приділяється григоріанському хоралу як з точки зору його еволюційно-теоретичного осмислення, так і практичної реалізації;

– кількість учасників у кожній групі слухачів курсів обмежено від 10 до 15 осіб, що дозволяє застосування групових та індивідуальних форм роботи;

– організатори курсів широко застосовують індивідуальний вокальний тренінг, оскільки канторський спів має особливості звукоутворення, які властиві церковній традиції регіону;

– кожен учасник курсів вивчає сучасні і традиційні антифони, засвоює зразки простих і розширених форм псалмодії. Також відбувається ознайомлення з новітніми зразками канторських співів, які набирають поширення у лоні церкви;

– побутування багаточисленних імпровізацій віршів Псалмів та Алілуя складають просту і доступну форму вільного канторського виконання. Звідси, обов'язковим елементом є сольні виступи кожного слухача курсів перед своєю групою;

– різноманітні творчі практики антифонних форм доступні широкій молитовній громаді і полегшують сприйняття різних частин меси.

В цілому організація курсів підвищення кваліфікації проходить на демократичній основі й передбачає живий діалог організаторів і учасників. При цьому можуть брати участь різні категорії слухачів незалежно від фахової підготовки – навіть звичайні шанувальники церковної музики, які мають елементарні музичні навички та досвід співу в церковному хорі. Саме мотиваційний аспект щодо індивідуального занурення у світ церковної музики є одним з очевидних компонентів процесу проведення курсів. При цьому високий фаховий рівень організаторів курсів не викликає сумніву: зокрема, референтами цього річчя курсів Регенсбургської діоцезії були Рудольф Фішер і Моніка Чушке.

Рудольф Фішер є високоосвіченим органістом та хормейстером з великим досвідом парафіяльної роботи. Він вивчав церковну музику, зокрема григоріанський хорал і орган у Мюнхені й Регенсбурзі. Паралельно з теоретичним опануванням церковної музики та музичної педагогіки працював органістом і хормейстером церковних хорів Регенсбурга. У 2019 році Р. Фішера було призначено регіональним кантором Північного Амберга-Вайдена від Регенсбургської єпархії. Також митець є одним із фундаторів сучасної «Школи григоріанського хоралу» в Регенсбурзі та концертує як органіст.

Моніка Чушке вивчала вокальну педагогіку, має ступінь бакалавра і магістра (2016 р.) Після завершення навчання отримала статус Вільного художника та проводить заняття в університеті Бамберга. Свою головну увагу зосереджує на різних формах ансамблевого співу та жіночому канторському співі. Замок Шпіндльхоф (Spindlhof), що відомий своїми давніми мистецькими традиціями, став місцем проведення цього річчя курсів.

Таким чином, сучасне богослужбово-хорове мистецтво Німеччини в його регіональному вимірі базується на єдності освітньої та виконавської практики. Важливим аспектом загального процесу функціонування богослужбово-хорового мистецтва в лоні Церкви є його методологічний та виконавський напрям. Вокально-хорова робота включає в себе принаймні два напрями. Перший напряму пов'язаний із постійним оновленням богослужбового репертуару, і цим питанням системно опікується відповідний відділ єпархіального управління. Другий спрямовується на регулярний обмін досвідом безпосередньої роботи церковних хорів. Як видно, загальний хоровий рух сприймається як живий творчий організм із властивими йому внутрішніми законами розвитку. Подібний підхід не лише ґрунтує сучасні основи церковної вокально-хорової культури, а й закладає підвалини для її подальшого розвитку – в тому числі й щодо кадрового забезпечення. Для порівняння, подібні підходи були властиві й нашому краю на початку ХХ століття. Яскравим свідченням цього було щорічне проведення «Педагогічних курсів церковного співу» Петром Дмитровичем Добровольським. Систематичне проведення курсів церковного співу сприяло активізації хорового руху на Чернігівщині зазначеного періоду [1].

Висновки. Аналіз сучасного богослужбово-хорового мистецтва Німеччини з позицій музичної регіоніки (на прикладі хору римо-католицької церкви Святої Марії м. Вольнцах) дозволяє підсумувати наступне: 1. Богослужбово-хорове мистецтво посідає чільне місце в сучасній музично-виконавській культурі Баварії; 2. Церковний спів консолідує місцеві виконавські ресурси для реалізації високохудожніх творів світової хорової спадщини; 3. Діяльність хору римо-католицької церкви Святої Марії м. Вольнцах базується на посиленій увазі до організації репетиційної роботи, фахової підготовки співаків та підвищення їх кваліфікації. Зокрема, цьому сприяє проведення Єпархіальним управлінням щорічних літніх зібрань «Kantoren gesang im Gottesdienst» (Кантор співає на Службі Божій) в м. Регенсбург.

Перспективи подальших досліджень. Планується продовжити вивчення інших церковних та концертних хорових колективів Баварії з метою розширення навчального курсу «Історія світової музики» для студентів спеціальності 025 Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

References

1. Васюта О. П. Музичне життя на Чернігівщині у XVIII-XIX ст. (Історико-культурологічне дослідження): монографія. Чернігів: Деснянська правда, 1997. 212 с.
Vasiuta O. P. (1997). Muzychne zhytia na Chernihivshchyni u XVIII-XIX st.: monohrafiia [Musical life in the Chernihiv region in the 18th-19th centuries. (Historical and cultural research): monograph. (1997)]. Chernihiv: Desnianska Pravda, 212.
2. Васюта О. П. Музична культура Чернігівщини ХХ – початку ХХІ століття: еволюційний вимір: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 296 с.

- Vasiuta O. P. (2017). *Muzychna kultura Chernihivshchyny XX – pochatku XXI stolitii: evoliutsiinyi vymir: monohrafiia*. [Musical culture of the Chernihiv region of the 20th – early 21st centuries: evolutionary dimension: monograph] Chernihiv: Desna Polygraph, 296.
3. Музична культура Чернігівщини XX – початку XXI століть (композиторська творчість та виконавство): монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. 384 с.
Vasiuta O. P. (2019). *Muzychna kultura Chernihivshchyny XX – pochatku XXI stolitii (kompozytorska tvorchist ta vykonavstvo): monohrafiia* [Musical culture of the Chernihiv region in the 20th – early 21st centuries (composer's creativity and performance): monograph] Chernihiv: Desna Polygraph, 384.
4. *Das neue große Lexikon in Farbe (A – S)*. Vehling Verlag, 1984. 336. (141).
5. *Delibes Leo Messe brève: Chorpartitur*. Bonn: Musikverlag, 2011. 20.
6. *Fröhlich Paulinus Wolnzach (Chronik eines Hallertauer Marktes)*. Markt Wolnzach: Verlag, 1980. 193.
7. *Kantorengesang im Gottesdienst. Des Diözesanreferats Kirchenmusik: Regensburg*, 2022. 5.

Vasiuta Oleh

ORCID 0000-0002-0217-3090

Doctor of Art History, professor, head of the department of Artistic Disciplines, honored worker of Culture of Ukraine, honored Artist of Ukraine, member of the National All-Ukrainian Music Union, member of the National Union of Kobzars of Ukraine, member of the National Union of Theater Artists, honorary member of the Jewish Council of Ukraine, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Chernihiv, Ukraine) E-mail: vasiutainna10@gmail.com

MODERN LITURGICAL AND CHORAL ART OF GERMANY: A REGIONAL ASPECT

The purpose of the article. *Introduction of the features of modern liturgical and choral art of Germany on the example of the choir of the Roman Catholic Church of St. Mary in the city of Wolnzach (Pfaffenhofen district on Ilma, Bavaria).*

Methodology. *The following research methods are used in the article: the study of the source base, choirmaster analysis, pedagogical analysis, and interviewing of representatives of the liturgical and choral culture of Wolnzach.*

Scientific novelty. *The names of outstanding figures of the modern liturgical and choral culture of Bavaria – Astrid Elender, Rudolf Fischer, Monika Chuschke – were introduced in the scientific circulation for the first time, and the repertoire of the choir of the Roman Catholic Church of St. Mary in the city of Wolnzach was analyzed. A pedagogical analysis of advanced training courses for cantors of church choirs (Kantorengesang im Gottendienst – Cantor sings at liturgy) is presented, and their role in the professionalization of liturgical and choral art of the region is emphasized. The possibility of using the publication materials in the teaching of the «History of World Music» for students of the specialty 025 Musical Art of the first (bachelor's) level of higher education at T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» has been confirmed.*

Conclusions. *The analysis of modern liturgical and choral art of Germany from the standpoint of music regionalism (on the example of the choir of the Roman Catholic Church of St. Mary in Wolnzach) allows us to summarize the following: 1. Liturgical and choral art takes a prominent place in the modern musical and performing culture of Bavaria; 2. Church singing consolidates local performing resources for the realization of highly artistic works of the world choral heritage; 3. The activity of the choir of the Roman Catholic Church of St. Mary in Wolnzach is based on increased attention to the organization of rehearsal work, singers' professional training, and improvement of their qualifications. In particular, this is facilitated by the Diocesan Administration holding the annual summer gatherings «Kantoren gesang im Gottesdienst» (The Cantor sings at the liturgy) in Regensburg.*

The article examines the peculiarities of modern liturgical and choral art of Germany on the example of the choir of the Roman Catholic Church of St. Mary in the city of Wolnzach (Pfaffenhofen district on Ilma, Bavaria). The basis of the research is choral and pedagogical analysis, with the help of which the formation of the repertoire of the choir, the organization of rehearsal work, and the cantors' qualifications improvement are put. It is emphasized that musical regionalism has a positive influence on the formation of the international artistic discourse – in particular, it contributes to the in-depth study of the modern liturgical and choral culture of Bavaria and allows comparing it with the Chernihiv region.

Keywords: *liturgical and choral art, Germany, musical regionalism, mass, cantor singing, church choir.*

Стаття надійшла до редакції 17.01.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, доцент А. К. Мартинюк